

Jane K. Cowan (επιμ.)

Macedonia: The Politics of Identity and Difference

Pluto Press, 2000, σ. 220

Ο σύλογικός αυτός τόμος περιλαμβάνει τα πονήματα ειδικών στον τομέα της ανθρωπολογίας (ανθρωπολόγων και ενός ιστορικού, για την ακρίβεια), με σκοπό να θέσει κάτω από το φως της επιστημονικής έρευνας τις πολιτισμικές, κοινωνικές και πολιτικές διαδικασίες σχηματισμού ταυτότητων που έλαβαν χώρα τόσο στον χώρο-πατρίδα που ορίζεται ως Μακεδονία, όσο και στη διασπορά που προέρχεται από αυτήν.

Το βιβλίο χωρίζεται σε οκτώ μέρη. Η εισαγωγή είναι γραμμένη από τους Jane K. Cowan και Keith S. Brown. Καθοδίζει με σαφήνεια τους στόχους και δίνει μια εποπτική εικόνα της όλης μελέτης.

Το πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου διερευνά τις συνθήκες κάτω από τις οποίες η ετερότητα και οι διαφορές λαμβάνουν τη διάσταση εθνικών ζητημάτων στις δυτικές περιοχές της Φλώρινας. Προσφέρει μια κριτική ενδοσκόπηση στην αλληλεπίδραση ανάμεσα σε εθνοπολιτισμούς και ταξικούς διαχωρισμούς. Αποκαλύπτει ένα σημαντικό συσχετισμό ανάμεσα σε κοινωνικές και εθνικές διχοτομίσεις, καθώς και ένα καθαρό πρότυπο κοινωνικής διαστρωμάτωσης επί τη βάσει εθνικών διαχωρισμών. Μέσα από αυτό το πρόσμα αναδεικνύεται πώς η συμβολή της αγροτικής πολιτικής του ελληνικού κράτους στο μετασχηματισμό των άπορων προσφύγων από γηγενείς υπηκόους στη Μικρά Ασία σε μια ομογενοποιημένη αγροτιά (μετά το 1923) είχε ποικιλά αποτελέσματα στην ταξικά διαφοροποιημένη πόλη της Βόρειας Ελλάδας, τη Φλώρινα. Πραγματικά, η έλλειψη γόνιμης γης στη Φλώρινα δημιούργησε πολλούς ανταγωνιστές και διαφοροποιήσεις με διαστάσεις εθνικών διαχωρισμών, σε μια εποχή που το ελληνικό κράτος

προωθούσε την αγροτική εγκατάσταση των προσφύγων. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, ο συγγραφέας του κεφαλαίου αντιλαμβάνεται την εθνική ταυτότητα ως ένα αμφιλεγόμενο κατασκευασμα που βασίζεται σε πρότυπα σχέσεων, τα οποία γίνονται αντιληπτά ως κοινωνική κινητικότητα, επιγαμία και δεσμοί με τις ντόπιες ελίτ και έχουν τις οικείες τους στις υλικές πλευρές της ζωής.

Το δεύτερο κεφάλαιο, τη συγγραφή του οποίου έχει κάνει ο Piero Verenì, αποτελεί μια πρώτη τάξης έρευνα στον ανθρώπινο βίο. Εστιάζει στις εμπειρίες ενός αγρότη από τη Φλώρινα, ονόματι Λεωνίδα, ο οποίος αποδίδει στον εαυτό του την ταυτότητα του Ελληνομακεδόνα παρόλο που δεν μιλάει καθόλου ελληνικά. Ο συγγραφέας δίνει ιδιαίτερη προσοχή στις οικογενειακές οικείες του Λεωνίδα, δύος επίσης και στην προσωπική του ανάλυση και προσδιορισμό της ελληνομακεδονικής ταυτότητας. Οι εμπειρίες (του Λεωνίδα) λειτουργούν μέσα στο χρόνο ως διαφορετικά σκηνικά κατασκευής ταυτότητων. Η έμφαση δίνεται στη συνεχή σύζευξη πραγματικότητας και εικονικού στοιχείου, γεγονότων και «φαντασιακής» διάστασης. Το κεφάλαιο αυτό είναι εξαιρετικά χρήσιμο όσον αφορά στην κατανόηση των μακροπρόθεσμων βιωματικών διαδικασιών κατασκευής ταυτότητων που λαμβάνει χώρα κατά τη διάρκεια της ζωής του Λεωνίδα.

Οστόσο η έμφαση που δίνεται στο αποστασιατικό στοιχείο δεν βοηθά στην προσπάθειά μας να κατανοήσουμε τη μακρόχρονη λειτουργία καθώς και το μετασχηματισμό της κοινωνίας όπου ανήκει ο Λεωνίδας ως συστήματος. Μάλιστα η προσέγγιση αυτή δεν παρέχει περισσότερες εξηγήσεις σχετικά με το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο (ή Μεγάλο, όπως ο συγγραφέας ορίζει την εθνική ιστορία) και την αλληλεπίδραση με άλλους κοινωνικούς ή πολιτικούς παράγοντες κατά την υπό εξέταση χρονική περίοδο. Ο Λεωνίδας παρουσιάζεται ως ένα άτομο που έρχεται αντιμέτωπο εξίσου με ατέρμονες όσο και ανούσιες επιλογές, μέ-

σα από τη γενική σύγχυση που επικρατεί στη Μικρή του Ιστορία.

Το τρίτο κεφάλαιο έχει γραφεί από έναν ιστορικό (τον Ιάκωβο Δ. Μιχαηλίδη), του οποίου η ιστορία εκφράζει τις φιλοδοξίες και τα πιστεύω όλων εκείνων που βρέθηκαν στην ητημένη πλευρά διάφορων αγώνων που έλαβαν χώρα στη Μακεδονία. Η ποικιλία των πηγών και η σχολαστική χρήση υποσημειώσεων (αναφορών) είναι μερικές μόνο από τις αρετές του συγγραφέα, συνεπικουρούμενες από μια σοβαρή προσπάθεια να μιήσει τον αναγνώστη στις εθνικιστικές διηγήσεις που συνθέτονται προς όφελος της νέας μακεδονικής δημοκρατίας. Διερευνά το ρόλο της «συγγένειας» στον Μακεδονικό Αγώνα και ιχνηλατεί τη μετουσίωσή της σε ιστορική αφήγηση. Ο Μιχαηλίδης είναι εξαιρετικά δημητριός απέναντι στην εθνικιστική ή θραυμβολογία ιστοριογραφία, η οποία θα πρέπει να περάσει σε μια περίοδο συμφίλιωσης των γειτόνων στην περιοχή αυτή. Προτάσσει το διάλογο και την ανεξαρτησία του πνεύματος, πέρα από τους εθνικούς μύθους, ως αντίδοτο στα κακά που έχουν προκαλέσει οι εθνικιστικές ερμηνείες της ιστορίας.

Τα ακόλουθα κεφάλαια προσφέρουν μια σπάνια ευκαιρία να εμβαθύνουμε στην πολυπλοκότητα που ενέχει η κατασκευή της μακεδονικής ταυτότητας μεταξύ των μεταναστών από τη Φλώρινα. Αφορά συγκεκριμένα εκείνους που έχουν εγκατασταθεί σε πολυπλοκισμικές κοινωνίες όπως οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Αυστραλία ή η Δανία. Αναδεικνύεται κυρίως ο τρόπος με τον οποίο τα πολυπλοκισμικά και εθνικά κράτη μπορούν εξίσου να θρέψουν εθνικούς διαχωρισμούς.

Το κεφάλαιο της Lorine M. Danforth αντιπροσωπεύει ένα από τα σημαντικότερα κεφάλαια αυτού του βιβλίου. Η προσέγγιση του στη βραχυπρόθεσμη βιωματική διαδικασία της κατασκευής ταυτότητων δείχνει πώς η συμμετοχή σε μια φαντασιακή εθνική κοινότητα αναμορφώνεται μέσα στις συνθήκες που κυριαρχούν σε πολυπλοκισμικές χώρες. Δεν απεικο-

νιζει τα άτομα με ένα στατικό τρόπο, ως απλά υποκείμενα στις επιβολές μιας γηγεμονικής κουλτούρας. Υποστηρίζει ότι όλα είναι θέμα προσωπικής επιλογής ταυτοτήτων.

Έμφαση δίνεται στο κατακεραματισμένο στοιχείο και στην εξαπομικευμένη εμπειρία. Μέσα στο ίδιο πλαίσιο, η χρήση εκτεταμένων αναφορών στη λειτουργία των κοινοτήτων της διασποράς παρέχει μια ισορροπημένη ανάλυση αλλά και κατανόηση του ρόλου των οποίοι παίζουν τα άτομα σε αυτό το οικοδόμημα. Παρουσιάζονται την παγίδευση των μεταναστών από τη Φλώρινα ανάμεσα στις εθνικές ταυτότητες των κοινοτήτων της διασποράς, οι οποίες αποκλείουν κάθε στοιχείο ετερότητας, ο μελετητής θεμελιώνει το ορθό επιχείρημά του ως προς το ότι οι ταυτότητες είναι κοινωνικά κατασκευάσιμες και όχι βιολογικά καθοριζόμενες.

Ακολουθεί το κεφάλαιο του Jonathan Schwartz, το οποίο και θέτει το ζήτημα της «φαντασιακής» κοινότητας της Μακεδονίας. Το πεδίο έρευνάς του περιλαμβάνει κοινότητες διασποράς στο Τορόντο και στην Κοπεγχάγη. Ανάμεσα στα επιχειρήματά του υπάρχει και ο ισχυρισμός μιας σύγκλισης ανάμεσα στη συμμετοχή και την υπηκοότητα. Αναδεικνύει το στοιχείο του αυτοσχεδιασμού στα έθιμα και τους εορτασμούς των κοινοτήτων της διασποράς, καθώς και τη συμβολή του στην ενσωμάτωση ή και στον αποκλεισμό των εθνικών ομάδων που κατάγονται από την ίδια πατριόδια.

Ο συγγραφέας του επόμενου κεφαλαίου είναι ο Keith S. Brown. Πραγματεύεται το θέμα των εθνικών συμβόλων, προσφέροντας ένα δείγμα γραφής με επιστημονική γνώση μεγάλης εμβέλειας και οξυδέρκειας. Παρουσιάζει μια εξαιρετικά ενδιαφέροντα θεώρηση της συμβολής της αρχαίας μακεδονικής σημαίας στην εχθρότητα ανάμεσα σε δύο βαλκανικά κράτη, παρόλο που αρχικά το σύμβολο αυτό στόχευε στο να κινητοποιήσει και να ενώσει διαφορετικές εθνικές ομάδες, οι οποίες απέκτησαν πολιτικά δικαιώματα στη νεοούστα-

τη δημοκρατία. Παράλληλα εξετάζει πώς το πρόβλημα των σχέσεων με την Ελλάδα συμπλήρωσε την εικόνα των εθνοτικών συγκρούσεων, οι οποίες προέκυψαν με τους Αλβανούς πολίτες του νέου κράτους.

Στο τελευταίο κεφάλαιο ο Γεωργιος Αγγελόπουλος αγγίζει ένα ζωτικής σημασίας θέμα –που διαφορετικά θα είχε εντελώς παραμεληθεί από το περιεχόμενο αυτού του βιβλίου– οποίο και άπτεται της αντιληφτης περί πολυπολιτισμικότητας στην Ελλάδα. Είναι ιδιαίτερα σκεπτικιστής για την παρουσίαση της Θεσσαλονίκης ως πολυπολιτισμικής πόλης κατά τους εορτασμούς της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης το 1997. Εγείρει μάλιστα το ζήτημα του επαναπροσδιορισμού του όρου «πολυπολιτισμικός», με τρόπο ανάλογο των αναγκών του «Άλλου», ως ζωτικό θέμα που ανακύπτει στο σύγχρονο ελληνικό κράτος.

Εν κατακλείδι, το βιβλίο *Macedonia: The Politics of Identity and Difference* (*Μακεδονία: πολιτικές διαφοράς και ταυτότητας*) είναι ένα εγχειρίδιο που απευθύνεται όχι μόνο σε ανθρωπολόγους, αλλά και σε όλους όσοι ενδιαφέρονται να μελετήσουν την κατασκευή της μακεδονικής ταυτότητας. Ο καθένας από τους συμβάλλοντες στον τόμο αυτόν αντανακλά επιστημονική γνώση ανωτάτου επιπέδου. Συγκρίνοντας τη μελέτη αυτή με άλλες που έχουν εκπονηθεί στο πεδίο έρευνας της πολιτικής σχηματισμού ταυτοτήτων, θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή πέφτει πολύ λιγότερο στον κίνδυνο μιας περιορισμένης κάλυψης του θέματος.

Οι εκδότες του παρόντος συλλογικού έργου κατόρθωσαν να συνενώσουν τη μικροσκοπική προσέγγιση σε βιογραφίες, πόλεις και χωριά με τη μακροσκοπική ανάλυση του σχηματισμού ταυτότητας στα πλαίσια της διασποράς και των μεταναστευτικών κοινοτήτων. Από αυτή την οπτική γωνία, επιτυγχάνεται η μελέτη της λειτουργίας συγκεκριμένων κοινωνικών δομών και υποσυστημάτων χωρίς να απαξιώνεται η συγκρότηση της ολότη-

τας του συστήματος σε εθνικό ή υπερθνικό επίπεδο.

Συνολικά, το βιβλίο αυτό είναι μια πολύτιμη συνδρομή στις ήδη υπάρχουσες δημοσιεύσεις της πολιτικής σχηματισμού ταυτοτήτων και ετεροτήτων. Εμβαθύνει στην εξαιρετικά πολύπλοκη διαδικασία σχηματισμού ταυτοτήτων τόσο στην ημεδαπή όσο και στη διασπορά. Η κατασκευή ταυτοτήτων σε εθνικό ή διαπολιτισμικό περιβάλλον αντιμετωπίζεται εξίσου ως ταύτιση με το έθνος, η οποία επιβάλλεται ή και προωθείται από γηγεμονικές κουλτούρες ή ομάδες-ελίτ, καθώς επίσης και ως ανάλυση μιας προσωπικής διαδικασίας ταύτισης ή κοινωνικοποίησης του ατόμου. Αποτελεί σημείο σύγευξης διαφορετικών οπτικών και αναλυτικών μεθόδων προσέγγισης του θέματος και αξίζει να διαβαστεί από εκείνους που εντυπωφούν σε άλλους επιστημονικούς κλάδους.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΡΗΤΙΚΟΣ

Λέκτορας,
Τμήμα Γεωγραφίας,
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

ΕΞΑΝΤΑΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗ

SURAYA FAROQHI

**ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΚΑΙ
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ
ΣΤΗΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ**
Από τις Μεσαιωνικές
παραδόσεις έως
την ιδρυτική περίοδο

ΕΞΑΝΤΑΣ

Μια ολοκληρωμένη παρουσίαση
της καθημερινής ζωής και κουλτούρας
των αστικών πληθυσμών
της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας